

Paweł Bortkiewicz, *Tanatologia. Zarys problematyki moralnej*.
Wyd. Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
w Poznaniu, Poznań 2000, ss. 296.

Jednym z charakterystycznych przejawów myśli współczesnej jest refleksja nad śmiercią, refleksja wieloaspektowa i dokonywana z różnych pozycji ideologicznych. Jest ona tym bardziej zastanawiająca, że dokonuje się w czasach, które nacechowane są uwielbieniem dla konkretnych osiągnięć nauki i techniki, pogonią za sukcesem i wartościami życia, a także pewnego rodzaju fascynacją witalizmem.

Umieranie to proces rozciągnięty w czasie. Przejawia się w zanikaniu czynności życiowych ustroju ludzkiego i okresowej śmierci klinicznej. Proces ten może dziś zostać zahamowany, a nawet odwrócony przez zastosowanie odpowiednich działań reanimacyjnych i terapeutycznych. Proces właściwy śmierci naznaczony jest agonią. Poprzedza bezpośrednio śmierć właściwą człowiekowi. Charakteryzuje się wzmagającymi się upośledzeniami organizmu, które prowadzą do całkowitej destrukcji wszystkich organów biorących czynny udział w procesach życiowych. Człowiek musi się z faktem śmierci pogodzić i do niej przygotować. Spotkanie ze śmiercią dotyczy także rodziny, personelu medycznego i duszpasterzy.

Ostatnie lata przyniosły pokaźną bibliografię, w tym także teologiczną, dotyczącą zagadnienia śmierci. Odnaleźć w niej można pewne reminiscencje myśli Soboru Watykańskiego II i myśli posoborowej, która tak bardzo uwypukliła godność osoby, życia ludzkiego, a także dokonała pewnych nowych przesunięć w spojrzeniu na eschatologię. Temu właśnie zagadnieniu poświęca swoją uwagę wykładowca teologii moralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu ks. prof. Paweł Bortkiewicz.

W swej pracy Autor ustawił zarówno wydarzenie śmierci, jak i akt umierania w kontekście teologicznej nadziei. Ten kontekst nadaje zarówno śmierci, jak i człowiekowi umierającemu szczególny wymiar i walor, a mianowicie walor chrześcijański.

Podstawowymi źródłami, z których korzysta ks. Bortkiewicz są pozycje z literatury polskojęzycznej, zarówno autorów polskich, jak i zagranicznych. W niniejszym opracowaniu odwołuje się także do tekstów źródłowych, wykraczających poza ramy czasu zakreślone tematem. Stąd też w rozdziale drugim paragrafy mają charakter zarysu historycznego myśli Kościoła, wyrażonej w Tradycji, w pismach Ojców Kościoła i dokumentach Magisterium.

Rozdział pierwszy przedstawia zarys fenomenologii śmierci i umierania. Autor czyni to ukazując jej egzystencjalny wymiar, a także nakreśla typologię postaw kulturowych wobec śmierci. Następny etap refleksji prezentuje wydarzenie śmierci w interpretacji biblijnej, ukazując integralność rozwoju objawienia biblijnego, dotyczącego nadziei w relacji do śmierci.

W trzecim rozdziale przedstawiona jest interpretacja teologiczna śmierci, od myśli Ojców Kościoła po współczesne prądy myślowe. Rozdział czwarty natomiast ukazuje etos umierania w kontekście wartości specyficznie chrześcijańskich. W tym rozdziale ukazane są niektóre problemy moralne związane z umieraniem, które w świetle wiary i nadziei chrześcijańskiej mogą stać się szansą człowieka na uzyskanie pewności życia.

Ostatni rozdział, najbardziej obszerny, stanowi implikację wskazań nakreślonego etosu chrześcijańskiego do konkretnych zagadnień tanatologicznych. Autor podejmuje ważne zagadnienie dotyczące komunikowania prawdy człowiekowi umierającemu, leczenia paliatywnego, a także eutanazji.

Pozycja poświęcona problemom moralnym w tanatologii ma niewątpliwie duży walor poznawczy i naukowy. Jest przeznaczona dla teologów, lekarzy oraz studentów nie tylko medycyny i teologii, ale także innych wydziałów uniwersyteckich. Jest ona adresowana również do duszpasterzy, gdyż dostarcza im materiału, który może być wykorzystany w rozważaniach na temat ludzkiej egzystencji, a zwłaszcza jej finalnego stadium.

ks. Tadeusz Reroń